

КРИТИЧНИМ ОКОМ

Михайло Димид

А ЦЕ ТАКИ ТРЕБА ВЗЯТИ ДО УВАГИ...

«Колегіальність, соборність, синодальність, помісність!» — ось це вислови й поняття, й гасла, з якими сьогодні стрічаємося в щоденній пресі, на вічах, у дискусіях, у суперечках, у демагогічних промовах... І чим більше їх уживається, тим більше вони «зуживаються» і витираються, і то до тієї міри й ступня, що стають порожніми фразами — не тому, немов би — ці поняття — були «порожні», але тому, що вилітають з уст чи падають на папір із руки тих, що глибше необзнайомлені зі змістом, шириною та глибиною цих понять!»

«Ось і тому заходить потреба вияснити і з'ясувати ці поняття, і то в їх властивому значенні. Тільки повертаючи до властивого і первісного значення тих понять, можна заховати себе від «ідіосинкразії» чи помішання понять, яке, на жаль, наступило серед української спільноти. Мало хто завдає собі труда, щоб зрозуміти належно, чим є ті поняття по своїй суті, бо вони вже стали летючими фразами, «боевими» кличами, лозунгами і починають в такій формі входити до нашого, своєрідного, «політично-національного» жаргону».

Так висловлюється о. М. М. Соловій в статті «Колегіальність, соборність, синодальність і помісність у традиції східної і західної Церков» у місячнику «Світло» з січня 1986 року.

Хочу прилучитись до голосу о. Соловія і пристосувати його слова до статті Миколи Бараболяка «А це таки треба взяти до уваги...», що появилася у філядельфійському тижневику «Шлях» з 22 грудня 1985 р. Це клясичний приклад, де автор багато «понять змішав, утотожив і зрозумів навіть у зміслі зовсім протилежним до самої суті даних понять».

Автор заторкує ряд питань з канонічного права, екклезіології й інших богословських наук, над якими тяжко й спеціалістам тих ділянок розібратися, а не то іншим. Автор подає десять «сумнівів», які «бажав би, щоб їх дискусія розвіяла, заки б приєднався до голосу з вимогою встановлення нашого Патріярхату».

Постараюся дещо пояснити — не для дискусії, бо вона, в такий спосіб, без глибшого знання, не розвіє сумнівів у нікого; не щоб відповісти авторові, бо його твердження загальні без жодної наукової підстави; але — щоб якось направити шкоду, що її автор вчинив своїм читачам, які не мусять бути спеціалістами тих питань, і можуть легко повірити псевдоаргументам; щоб заохотити всіх членів Української Католицької Церкви вчитись і читати документи Церков, наукові книги — все це поглиблювати живою участю в Тайнах Церкви, а потім щойно уважно братися до писання й дискусій над такими глибокими поняттями.

Защиту Бараболяка, а опісля II Ватиканський Собор, щоб таким способом могли бачити розбіжності статті від навчань Вселенської Католицької Церкви.

Бараболяк пише: «... український Патріярхат годі ставити нарівні з історичними міні-Патріярхатами Близького Сходу, з сектами арабського кореня, бо ми духово не маємо з тими маронітами, мелхітами чи другими нічого спільного, і для мене, члена великого народу, це просто приниження моєї національної гідності бути в такій компанії. Духово я такий же католик, як француз чи італієць, з тією різницею, що хвалю Господа в інших обрядових формах...».

II Ватиканський Собор у Декреті про Східні Католицькі Церкви, I нам каже: «... Католицька Церква високо цінить установи, літургічні обряди, церковне передання та правопорядок християнського життя Східних Церков. В них бо, славних шаногідною давниною, виявляється те передання, що походить від апостолів через Отців та становить частину божественно об'явленої та неподільної спадщини цілої Церкви».

Декрет про Східні Церкви, 5 нам каже: «Історія, передання та численні церковні установи дають прегарне свідчення, як дуже Східні Церкви прислужились для вселенської Церкви. Тому Священний Собор не тільки належно оцінює та справедливо похвалює цю церковну й духовну спадщину, але також твердо вважає її за спадщину цілої Церкви Христової. Тому й торжественно заявляє: як Східні, так і Західні, Церкви мають право й обов'язок рядитися своїм окремим правопорядком, як таким, що допорукається шани достойною старістю, є відповідніший звичаям своїх вірних та виглядає відповіднішим для забезпечення добра душ».

Декрет про Східні Церкви, 8 нас поучає про рівність всіх патріярхатів: «Патріярхи Східних Церков, хоча одні від одних є пізнішого походження, всі однак є між собою рівні щодо патріяршої гідності, за винятком почесного першенства між ними, правно встановленого».

А правне устанавлення почесного першенства між патріярхами в моту пропріо «Святості Клеру», канон 219 означене так: 1. Константинопільський; 2. Олександрійський; 3. Антіохійський; 4. Єрусалимський.

Документи самі за себе говорять. Додам, що деякі спеціалісти уважають, що міні-Патріярхати Близького Сходу, хоч посідають ті самі права і привілеї, що інші, є вищі гідністю від інших через пошану Вселенської Церкви до великих престолів старовинного християнства. Великі про це провадилися і провадяться дискусії між спеціалістами. Коли II Ватиканський Собор уважає церковну і духовну спадщину, головню Церков Близького Сходу, якщо послухати і прочитати деяких коментаторів діянь і постанов Ватиканського Собору II, як спадщину цілої Христової Церкви, то

для Бараболяка це «приниження його національної гідності бути в такій компанії». Патріарх Вавилонії халдейців Павло II Шейко недавно пригадав всім єпископам на Надзвичайному Синоді про II Ватиканський Собор, що «Господь наш Ісус Христос народився на Сході. Так само й апостоли були східні; св. Петро, перший мученик Степан були східні... Всі ми маємо брати приклад з нашого Господа Ісуса Христа, як це робили апостоли».

Дав би Бог, щоб і ми колись зросли до такої духової величі, яка була би в пошані всіх католицьких і православних Церков, як, наприклад, мелхіти.

Принцип помісності лежить в основі католицької Церкви. Слово «католицький» означає, перед усім, «всецілий» або «перейнятий єдністю», «внутрішньо єдиний» і в приміненні до Церкви воно вказує на те, що в кожній Помісній Церкві «цілістю», іншими словами, всеціло воплощується вся повнота досвіду Церкви, вся її сутність. «Католицька Церква, що перебуває в Смирні», — так окреслює себе християнин Смирни середини II століття. Кожна Помісна Церква — це виявлення в даному місці цілості сутності Церкви. Помісна Церква — це не частина цілого чи частина Церкви, а член, що живе життям цілого організму, або, щоб краще сказати, сама Католицька Церква, що перебуває в данім місці.

З таких церковних одиниць, розсіяних по цілому світі, починається історія Церкви. Так в давнину ота одиниця і її територіяльність розвиваються: із маленької громади одного міста в єпархію, із єпархії в область, з області в патріархат.

В емпіричній дійсності єдність і повнота Божої Церкви виражаються в численності Помісних Церков, із котрих кожна, як було сказано вище, виявляє не частину, а всю Божу Церкву. Тому численність Помісних Церков в емпіричній дійсності не порушує єдності й повноти Церкви і це є її католицтво.

В перших століттях свого існування Церква складалася із багатьох громад, вповні відокремлених і самостійних, не мавши між собою ніяких канонічних пов'язань, в нашому понятті цього слова. А проте, ніколи потім не було у християн сильнішого усвідомлення єдності Церкви, як саме в той час. Тоді Єдина Церква не була тільки ідеєю, але живою реальністю. А це тому, що кожна Церква, кожна віддалена громада жили єдністю в своїй помісності, в самих собі живо досвідчували єдність Божого Народу.

Такий образ єдності ми маємо в апостольському столітті, коли Церкви, основані апостолами по різних містах, мали між собою духовий зв'язок, який виявлявся у взаємних привітаннях (Рим. 16, 6; I Кор. 16, 19), у взаємній помочі, а в особливих випадках в участі в соборах. Цей образ церковної єдності в багатогранності установився як єдино відповідний природі Церкви, і цей образ вказаний нам II Ватиканським Собором у Догматичній Конституції про Церкву, що зараз саме актуальний.

Прикметник «помісний» давно уже уживаний. Зустрічаємо його вже в Новгородській чи Софійській Кормчій Книзі з 1280 року. Тепер ця книга знаходиться в Державному Історичному Музеї в Москві. В розділі I-му читаємо: «Ізложеніє сушаго въ книгахъ сіхъ съчтанія священнихъ правіль... апостоль і седмі вселенськихъ святихъ сборъ не тъкмо же техъ нь і поместьнихъ іже от некихъ святихъ отецъ особно бившихъ».

Слово «помісність» вживане в сенці «місцевий», «льокальний», що потім розвинулось на автономний, самоуправний, автокефальний. Цей термін розвинувся разом з розвитком даних Церков, які, кожна в свій питомий спосіб, переживали апостольське передання Христової науки, набрали означену форму життя, Богочитання, літургії, духовости, церковної дисципліни й інтегрування до «партикулярних» мовних, культурних і соціальних вимог.

Великий знавець канонічного права і секретар Папської Комісії для перевірки східного канонічного права Іван Жужек у статті «Що це Східна Церква, східний обряд?» в «Семінаріум» 27 (1975) пише: «Коли йдеться про Східні Католицькі Церкви, які визнають юрисдикційний примат, непомильність Найвищого Архисерея, найвищого Главу Церкви і вірно до цього пристають, загально краще уживати термін «самоправна (суі юріс) Церква», замість «автономна», не так задля особливих труднощів зрозуміння, як через передбачене заміщення, що могло б вийти з того слова, яке в подібний спосіб уживають православні».

«II Ватиканський Собор визнає ширину компетенції «самоправної» Східної Церкви в такий спосіб: «Патріархи з своїми синодами творять вищу інстанцію у всіх діях патріархату, не виключаючи права встановляти нові єпархії та призначувати єпископів свого обряду в межах патріаршої території, зберігаючи невід'ємне право Римського Архисерея для інтервенції в поодиноких випадках». (Декрет про Східні Церкви, 9)».

«Це текст найвищої ваги і дійсно глибокий змістом. Вистачить тут вказати, що в ньому є визнані... права «автономної» і «автокефальної» Церкви, і в тому ж самому часі, зберігається повне право Римського Архисерея інтервенувати в час і спосіб, що їх він уважатиме пригожими».

Далі Жужек продовжує і пояснює, що це саме і відноситься до непатріярших Церков силою Декрету про Східні Церкви, 10.

Теж і собор, у Декреті про Східні Церкви, а точці 2 вияснює нам, що це є помісна Церква: «Свята і католицька Церква, що є таїнственным Тілом Христовим, складається з вірних, що, об'єднані органічно в Святім Дусі тою самою вірою, тими самими святими Тайнами та тою самою владою, зрослися в різні злучені ієрархічно громади та творять помісні церкви або обряди. Між ними існує подивугідна спільнота, так що різновидність у Церкві не тільки не шкодить її єдності, але її ще більше виявляє».

Ціла Церква може бути сприйнята в термінах помісних Церков. Стисло говорячи, немає конкретного і дійсного існування у Вселенській Церкві поза помісними церквами. Божа Церква існує в помісних церквах незалежно, які вони могли б бути малі й незначні, міні- чи максі-Патріярхати. І так для Вселенської Церкви, наприклад, карпато-русини, греко-католики словаки, білоруси є теж Помісними Церквами.

Це частинна відповідь на запитання: «Що це таке помісність?» і «звідки таке слово взялося, мовляв, не знаходжу його в наших словниках».

У своїм слові до Івана-Павла II Блаженніший Мирослав-Іван, разом з Синодом Ієрархії Української Католицької Церкви, 5 жовтня 1985 р., сказав: «Вашій Святості і йому (Йосифу Сліпому) завдячуємо те, що ми об'єднались в одну нерозривну цілість із нашою Церквою в Україні. Синод єпископів є для неї сильним об'єднуючим чинником і тим фактором, що наче перенимає спадщину з'єдненої Церкви України на чужині й тут кладе основи для життя й майбутности нашої Церкви».

«Цей Синод відбувся якраз у тижнях, коли Ваша Святість старається перед Христом і історією зрбити перший підсумок здійснення постанов II Ватиканського Собору». Він виразно навчає нас: «Східні Церкви так, як західні, мають право і обов'язок рядитися згідно з власними питомими [їм] правилами, бо ці правила мають за собою шановану давнину, краще відповідають звичаям їхніх вірних і являються придатнішими для дбання про добро душ» (Про східні Церкви, ч. 5). Наші Синоди, це яскравий приклад цього і вислід здійснювання постанов Собору».

Ось це є авторитетна відповідь на «теорію» про канонічне право, які висуває Бараболяк. Нема тут місця, щоб пояснити, що напевно не «вся влада в цій Церкві виводиться від Святішого Отця», що Ватикан є державою, а не Церквою, що існує велика різниця між тими двома поняттями.

Що Блаженніший Мирослав-Іван репрезентував Помісну Українську Католицьку Церкву на Надзвичайному Синоді у двадцятьріччя Вселенського Собору Ватиканського? І немає сумніву, а чому ще й митрополити Максим і Степан були там присутні, то треба прочитати в цілості промови Блаженнішого Мирослава-Івана і митрополита Степана на тому ж Надзвичайному Синоді, щоб зрозуміти, що тут проблема не (капусти, а гороху) помісности, а територіальности.

Говорив митрополит Степан: «Ми піддаємо думку, що воно неприродно, щоб патріярх чи верховний архієпископ, якого II Ватиканський Собор називає **батьком і главою** своєї Церкви, зривав зв'язки, які існують між ним і його вірними, тільки тому, що ці другі мусіли покинути свої рідні землі та емігрувати до інших частин світу. Природній закон встановляє, що члени родини не зривають відношення, які їх в'яжуть, тільки тому, що деякі переселилися далеко від родинного гнізда».

«Тому ми з пошаною просимо Вселенського Архієрея як намісника Христа на землі і правдивого наслідника св. Петра зарядити та дарувати пряму юрисдикцію головам східних католицьких самоправних (суі юріс) Церков над їхніми вірними, де б вони не жили».

Якби автор згаданої статті в «Шляху» прочитав би промову свого митрополита, то напевно не писав би противорічних речей до його висловів.

Що Блаженніший Мирослав-Іван «не репрезентує нашу «помісну» Українську Католицьку Церкву, є тільки її духовним Первоієрархом, а не юрисдикційним зверхником» — безпідставне твердження. Наведу хоч один приклад юрисдикції Блаженнішого Глави і Батька Української Католицької Церкви, потвердженої законом, який зобов'язує всіх єпископів УКЦ, де б вони не жили. Правильник синоду ієрархії Української Католицької Церкви подає, що: «Верховний Архієпископ Львова українців скликає Синод...» (арт. 4), «Зібрання синоду керовані Верховним Архієпископом...» (арт. 18), «Кожний отець синоду має обов'язок в ньому брати участь» (арт. 6), «Всі отці синоду зобов'язані виконати... рішення і постанови синоду, в термінах папської апробати» (арт. 29).

Існують ще інші очевидні знаки помісности. Наша Помісність може недосконала, але вона існує...

Щодо порівняння національних латинських конференцій єпископів із східними синодами; уявні суперечности між католицтвом і помісністю та інших понять, які в статті помішані й перевернені догори ногами — це знак незрозуміння деяких основних понять церковного права, еклєзіології, це знак незнання II Ватиканського Собору, спеціально Догматичної Конституції про Церкву і Декрету про Східні Католицькі Церкви. Не прощається такої ігноранції авторам, які виходять на публічну арену з основними питаннями, які торкаються структури Церков.

«Устави Капітули Церкви Митрополічої Львівської» потверджені «св. Зобранням о розширенню віри для справ обряду восточного», дня 4 вересня 1875, які є офіційним і всім доступним документом, пишуть так:

«Понеже Митрополіча Капітула становить тіло моральне само собою існуюче, котре однако подчинене єсть порядочної судовласти Архієпископа Митрополита вь томь, що належить до Богослуження, до церковной карности, до помочи вь управі Архієпархії, до устроєння добрихь обичаїв и до порядку вь Церкві Архикатедральной такь щодо церковнихь дійствь, якь и щодо виконування душстаровництва; обов'язани суть прото Капітульни оказовати Архієпископови Митрополитови послушенство и почитанє, и то тимь точніше, понеже Духовенство капітульне повинно приміромь своимь присвічати цілому Духовенству Архієпархияльному, и понеже Церковь Архикатедральна яко зеркало, а Капітульни яко Духовенства цілого Архієпархії, мають уважати ся».

«Прото Капітула й Капітульні суть обов'язани: Щодо справъ Архієпархіяльнихъ: Понеже Капітула має ся уважати яко сенатъ або совіть Архієпископа Митрополита, а поодинокі Крилошани капітульні яко його родни совітники, котри довжни суть помагати ему въ трудахъ и уряді протое Капітула и Капітульні суть обов'язани: Подавати Архієпископови Митрополиту дотично справъ Архієпархіяльнихъ, въ котрихъ правомъ церковнимъ вимагає ся, совіть або согласіє, і въ той ціли може Архієпископъ Митрополитъ Капітулу скликати, перше містце на засіданняхъ же рішати: сам же Архієпископъ Митрополитъ на засіданняхъ Капітули не має голосу».

«Прото Капітула и Капітульні суть обов'язани: бувати на засіданняхъ Консистоїї, судовъ й курій... на згаданихъ засіданняхъ висказати свої совіти і мніня свободно и безсторонно. Приділени справи церковни Архієпархіяльні виповняти, щоби зарадити добру релігії, Церкви і держави» (Устави Капітули Церкви Митрополічої Львівської, 15).

Ясно видно з того, що підкреслені твердження ніби «Крило, до речі, не має самостійного права на існування, бо Владика легально має змогу в кожний час його змінити», є, як я назвав вище, псевдоаргументи.

Крило, отже, є незалежним тілом Львівської Архієпархії; перше достоїнство Архипресвітера Крилосу надає сам Римський Папа; Крило покликаний для того, щоб давати свої ясні, безсторонні думки і поради своєму Архієрею — це є його сенат і як сенат, він від нього незалежний.

Львівський Архієпархіяльний Крило покликааний Церквою служити чуйністю, увагою, прикладом Львівській Архієпархії і кожночасному Львівському Архієпископу, на користь і добро релігії, Церкви і народу. Крило не керує, не є езекутивним тілом, а дає поради, критичні думки, є дорадчим тілом у тих справах, які йому вказані його Уставами.

Щодо справ цілої нашої Помісної Української Католицької Церкви, — Львівський, як і інші крилоси, не має особливого слова до сказання в тому сенсі, що не є ані дорадчим, ані керуючим тілом.

Львівський Крило, так як йому забезпечує церковне право, щиро висловив свої думки. Це можливо, що вони були дещо гострі, може й дехто їх уважав не на місці. В кожному разі, кожний має право висловлювати свої думки і дав би Бог більше таких людей, що не бояться ясно висловити свої критичні, але конструктивні думки, а й до того готові день-у-день, у не завжди легких умовах, у послугі й лояльності до Глави і Батька нашої УКЦ безінтересно працювати. Легко критикувати Львівських Крилошанів чи й інших, але запитаю я всіх, хто читатиме ці рядки, хто щоденно стоїть побіч Блаженнішого Мирослава-Івана у його діяннях, змаганнях, турботах для добра нашої Церкви і народу, і це у всіх обставинах, які приносить життя, — в невдачах, болючих ударах, як і радісних хвилинах? Чому інші не приходять практично, на ділі, заявити

свою лояльність Блаженнішому Мирославі-Іванові?

Львівський Крило показав всім добрий приклад: так, він висловив критичні думки, але він також взявся до праці й щодня вірно служить своєму Архієреєві!

Слушно пише Бараболяк, що декотрі заяви є образливі до особи Блаженнішого. Уважаю, що це відноситься до всіх питань і заяв, зроблених без належного знання і наукової підготовки. Це відноситься до всіх, що так діють чи вони т.зв. «патріархальники», чи «непатріархальники». Це відноситься теж до статті самого Бараболяка так, як вичерпно я довів, хоч це не моя ціль.

Філіпінський кардинал Х.Сін, архієпископ Маніли, каже: «Уже вибила година мирян, але, здається, що Церква ще цього не спостерегла... Це є великою втратою для Церкви, що вона досі не дозволила мирянам зайняти належного їм місця». Вистачить говорити на тему мирян. Для поглиблення відсилаю до II Ватиканського Собору «Про апостолят мирян», до поучень Івана-Павла II про ролі мирян у Церкві, до документів папської Ради Мирян. В місячнику «Світло» (січень 1986 року) надрукована цікава актуальна стаття о. О.Купранця «Чи миряни потрібні в Церкві?..»

Не було б конструктивним створювати собі фантазію про неіснуючу УКЦ з видуманими правами, еклезіологією, духовістю і заявляти, що, мовляв, якщо не буде на мій смак, то не хочу належати до такої Церкви. Були такі Христові учні, що покинули Його, бо «жорстке було» Його слово, не згідне з їхньою думкою про їхнього Месію.

Тужім за юридичною структурою, яка обороняла б духовість і помісність нашої Церкви. Під сучасну пору ми цього ще вповні не маємо. З часом, думаю, що ми це отримаємо. Але в міжчасі ми мусимо відновити зміст нашої Церкви. Це є найважливіше зусилля, що від нас вимагається в сучасності. Не дивімся на Церкву й на Бога сентиментальними очима. Боже Слово і навчання Церкви мають щоденно бути поглиблені. Стараймося вглибитися в нашу літургію, завжди більш інтенсивно берім участь і зрозуміймо тайни Пресвятих Таїнств. Через наукові групи стараймося повернути правдиву спадщину нашої Церкви. Нехай Боже Слово нас щодня більше непокоїть і глибоко просякає, як і не давало спокою, наприклад, пророкам і апостолові Павлові. Створімо етос між всіма членами нашої Церкви. Раз будемо посідати знання, духовість і певність нашої духовости, тоді щойно дисципліна повинна бути удосконалена, тоді статті будуть мати руки й ноги. Інакше в юридичній структурі, яка б вона не була, даліше будуть виникати проблеми.

І Вас, мої Возлюблені діти, благаю: Ніколи не відкажіться від Патріярхату своєї Страдної Церкви, ви ж живі, існуючі її діти! † Смирений ЙОСИФ Патріярх